

Valorizacija tradicijske baštine Istre kroz turističke manifestacije

Cindrić, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:606445>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-16**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

Antonela Cindrić

Valorizacija tradicijske baštine Istre kroz turističke manifestacije

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

ANTONELA CINDRIĆ

**VALORIZACIJA TRADICIJSKE BAŠTINE ISTRE KROZ TURISTIČKE
MANIFESTACIJE**

Završni rad

JMBAG: 0303064514, redoviti student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturni identitet Hrvatske

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Mentor: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana *Antonela Cindrić*, kandidatkinja za prvostupnika *Kulture i turizma* ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, *Antonela Cindrić* dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Valorizacija tradicijske baštine Istre kroz turističke manifestacije* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. KULTURNA BAŠTINA I TURIZAM	2
1.1. Kultura i kulturna baština.....	4
1.2. Kulturni turizam	5
1.3. Kulturna baština Istre	6
2. TRADICIJSKA BAŠTINA	7
2.1. Tradicijska baština Istre	8
2.1.1. Običaji.....	9
2.1.2. Istarsko dvoglasno pjevanje.....	10
2.1.3. Legende i mitovi	11
2.1.4. Vlački i žejanski jezik	11
2.1.5. Tradicijska kuhinja.....	12
2.1.6. Tradicijski način gradnje.....	13
2.1.7. Vrh – primjer očuvanja tradicije.....	14
3. VALORIZACIJA TRADICIJSKE BAŠTINE KROZ TURISTIČKE MANIFESTACIJE ..	15
3.1. Manifestacijski turizam.....	16
3.2. Važnost turističkih manifestacija	17
3.3. Pristup i problemi valorizacije tradicijskih manifestacija	18
3.4. Modeli valorizacije.....	20
3.4.1. Festivali.....	20
3.4.1.1. Legendfest	21
3.4.1.2. Giostra	22

3.5.2. Tradicijske manifestacije	23
3.5.2.1. Z aroniku v Roč.....	23
3.5.2.2. Melodije Istre i Kvarnera	24
3.5.2.3. Zasopimo na Organić	24
3.5.3. "Oživljena povijest"	25
4. STUDIJA SLUČAJA: ISTRA INSPIRIT	26
4.1. Predstave u izvedbi Istre Inspirit; Legenda o trnoplesarima i Svetom Nicoferu	27
4.2. Projekt Živa Štrigarija	28
4.3. Općina Svetvinčenat i Istra Inspirit; Vještica Mare	29
ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	31
POPIS PRILOGA	34
SAŽETAK	35
SUMMARY	36

UVOD

Smatra se da je turistička valorizacija jedna od bitnijih tema teorije turizma koja može ponuditi odgovor na pitanje koliko neki objekt, spomenik ili pojava vrijedi, privlači li turiste te kako se može iskoristiti u turizmu. S obzirom da su turističke manifestacije, lokalna kultura i tradicijska baština samo jedan od razloga dolaska turista u određenu turističku destinaciju potrebno ih je valorizirati i prezentirati, ali ponajprije očuvati i zaštititi kako ne bi došlo do njihovog nestanka. Istra, kao regija bogate povijesti i tradicije, ima upravo potencijal za to. Stoga je tema ovog završnog rada *Valorizacija tradicijske baštine Istre kroz turističke manifestacije*.

Cilj rada je objasniti važnost valorizacije tradicijske baštine kroz turističke manifestacije kao i moguće pristupe i probleme njezine valorizacije. Objasniti pojmove poput kulture, kulturne baštine, kulturnog turizma te manifestacija i manifestacijskog turizma. Osim toga, prikazati Istru kao regiju bogate tradicije koja ima potencijal za valorizacijom svoje tradicijske baštine.

Metode korištene prilikom izrade rada bile su metoda prikupljanja podataka, metoda analize i sinteze te metoda deskripcije, a koristili su se sekundarni podatci, odnosno dostupna literatura i izvori.

Rad se sastoji od četiri međusobno povezana poglavlja. U prvom poglavlju definirat će se kultura i kulturna baština, bit će objašnjen pojam kulturnog turizma te će se izložiti potencijal Istarske kulturne baštine.

U drugom poglavlju analizirat će se pojam tradicijske baštine, a kroz legende i mitove, tradicijsku kuhinju i graditeljstvo, istarsko dvoglasno pjevanje, narode i običaje bit će prikazana tradicijska baština Istre. Uz to, kao analizirat će se gradić Vrh i njihovo umijeće pravljenja pjenušca kao primjer očuvanja tradicije.

U trećem poglavlju objasnit će se valorizacija tradicijske baštine kroz turističke manifestacije, definirat će se manifestacijski turizam te dati uvid u pristupe i probleme valorizacije tradicijskih manifestacija. Osim toga, na primjeru istarskih manifestacija, izložit će se modeli valorizacije.

U četvrtom poglavlju, kao studija slučaja, analizirat će se projekt Istra Inspirit te će se za kraj iznijeti zaključak.

1. KULTURNA BAŠTINA I TURIZAM

UNWTO definira turizam kao društvenu, kulturnu i ekonomsku pojavu koja podrazumijeva kretanje ljudi u zemlje ili destinacije izvan njihovog uobičajenog okruženja u osobne ili poslovne svrhe. Kao takav, turizam ima utjecaj na gospodarstvo, prirodni i izgrađeni okoliš, lokalno stanovništvo odredišta, ali i same turiste. Prema vrsti može se podijeliti na kulturni turizam, ekoturizam, ruralni turizam, avanturistički, zdravstveni, wellness turizam, poslovni, gastronomski, nautički, gradski, sportski i turizam u svrhu edukacije (UNWTO, 2019;7).

U današnje vrijeme sve više turističkih destinacija orijentira se na turističku ponudu baziranu na kulturnoj baštini. Orijentacija na turizam koji se temelji na valorizaciji kulturne baštine i kulture posljedica je stvaranja neprocjenjivih arhitektonskih i umjetničkih djela koja se i danas posjećuju, ali i rezultat iskustava prethodnih generacija koje su stvorile ovakav oblik turizma svojim putovanjima. Razvoj kulturno-turističke ponude paralelan je s rastom potrošnje iste. Rast ponude uzrokovan je aktivnošću nekoliko čimbenika:

- ubrzani proces obnove gradova,
- stvaranje imidža gradova u kojima se kulturna baština koristi kao glavni izvor za revitalizaciju i poboljšanje slike grada,
- promjene u financiranju kulturnog sektora,
- velika konkurencija na turističkom tržištu i
- stvaranje jedinstvene slike destinacije i njegove konkurentske prednosti temeljene na kulturološkoj ponudi destinacije (Gredičak, 2015;193).

Povećanje turističke ponude temeljene na valorizaciji kulturne baštine u svijetu karakterizira sve izraženija konkurencija na turističkom tržištu. Kulturna baština postaje sve važniji turistički proizvod, a aktivnosti koje se smatraju dijelom kulturnog turizma stalno se proširuju. Kulturni turizam uključuje širok raspon aktivnosti, a to omogućuje povećanje broja kulturnih turista, ali i broj kulturnih atrakcija (Ibid., 2015;195).

Turizam može negativno utjecati na kulturnu baštinu pa turisti u nekim destinacijama nisu posebno poželjni jer izrazito traže autentično iskustvo. To je loše iz razloga što može doći do prenapučenosti prostora i otvoriti put prema masovnom turizmu. Turisti u kulturnom turizmu, u traženju autentičnosti, mogu nanijeti velike štete lokalnom stanovništvu. Kulturni turizam često se razvija iz političkih i gospodarskih razloga koji nemaju puno veze s lokalnim stanovništvom i očuvanjem kulturnog nasljeđa. Pritisak sve većeg broja turista na povijesne gradove poput npr. Venecije, Dubrovnika i Pule može dovesti do negativnih utjecaja na grad i lokalno stanovništvo jer su tijekom turističke sezone prenapučeni, a u ostalim mjesecima godine skoro prazni. Pažljivo upravljanje turizmom temelj je očuvanja i zaštite kulturne baštine. Upravo kulturni turizam može biti rješenje za produženje turističke sezone te bi se tako dolazak turista mogao rasporediti kroz cijelu godinu (Kombol – Pančić, 2000; 213).

Turizam ima i pozitivne utjecaje na kulturnu baštinu. Jedan od njih je da se on vidi kao potencijal za zaštitu i održavanje kulturnog nasljeđa i razvoja lokalne zajednice. Prihodi od turizma mogu se iskoristiti za zaštitu i obnavljanje kulturnog nasljeđa te kao podrška lokalnoj tradicionalnoj kulturi koja bi u manjim mjestima bez turizma možda čak i nestala. U svakoj destinaciji, gradu ili selu mogu se pronaći primjeri kulturnog nasljeđa i kulturnih aktivnosti koje mogu postati turistički privlačne ako se valoriziraju na pravi način. U turizmu se stvaraju specifična područja potražnje koja se neprestano razvijaju jer turisti traže autentično i kulturno značenje. Postoji širok raspon kulturne baštine koja nije dovoljno valorizirana i ima problem s privlačenjem turista, a njezinim pretvaranjem u turistički proizvod dolazi do povećanja broja turista te mogućnosti da ona postane glavni motiv turističkog putovanja (Ibid., 2000;216).

Sustavno uključivanje kulture i kulturne baštine u turističku ponudu može postati jedno od najvažnijih pokretača gospodarskog razvoja na područjima u kojima je turizam do sada nerazvijen. Kulturno-turistički proizvodi, kao ključne komponente kulturnog turizma, doprinose obogaćivanju imidža destinacije, povećavaju potrošnju, duljinu boravka i turističkog zadovoljstva, što u konačnici doprinosi održivom razvoju mjesta i regije u kojima se ti proizvodi koriste (Gredičak, 2015;197).

1.1. Kultura i kulturna baština

Pojam kulture odnosi se na skup vrijednosti, vjerovanja, ponašanja i simbola (tradicije, običaji, odijevanje i umjetnost) i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Ona se može definirati kao način života koje jedno društvo dijeli, a koji se prenosi s generacije na generaciju. Uključuje jedinstvena prirodna, povijesna i kulturna postignuća određenog područja i ljudi koji na tom području žive, koja se pamte i čuvaju kako bi ih i sadašnje i buduće generacije mogle iskusiti. Postoji mnogo definicija i objašnjenja kulture. Ona ne podrazumijeva samo narodnu i tradicijsku kulturu, niti kulturu shvaćenu kao umjetnost i obrazovanje, već kompleksnu cjelinu normi koje utječu na ponašanje, kao i sve ono što je čovjekovim ponašanjem stvoreno. Kultura vezana uz turizam označava obilazak materijalnih oblika kulture, ali i upoznavanje načina života stanovništva u određenoj destinaciji (Jelinčić, 2008;26).

Kulturna baština najснаžniji je resurs kulturnog turizma. Prema Konvenciji za zaštitu svjetske prirodne i kulturne baštine UNESCO je izložio definiciju kulturne baštine kao baštine koja se odnosi na spomenike, skupine građevina i lokalitete koji imaju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku vrijednost. Na 32. sjednici Generalne konferencije UNESCO uvodi i termin nematerijalne kulturne baštine. Ona označava praksu, prezentaciju, znanja i vještine koje zajednice, skupine ili pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine. Prenošenjem s generacije na generaciju zajednice stvaraju nematerijalnu kulturnu baštinu u suglasju s okolinom u kojoj žive, ona predstavlja identitet naroda i osigurava im da nastave živjeti u tim tradicijama. Očuvanjem kulturne baštine promiče se i razvija kulturna raznolikost kao i ljudska kreativnost (Ibid., 2008;32-33).

Kulturna baština ima značajnu vrijednost. U svojim materijalnim i nematerijalnim inačicama ključna je za lokalni identitet jer promiče zajedničko razumijevanje i osjećaj za zajednicu koji pozitivno utječe na socijalnu povezanost. Posebno je važna kada je riječ o promicanju međugeneracijskog dijaloga i cjeloživotnog učenja. Revitalizacijom povijesnih područja i očuvanjem kulturne baštine može doći do ostvarenja važnih ekonomskih koristi kod lokalnih proizvodnih sustava, te samim time i stvaranja novih radnih mjesta u lokalnoj zajednici.

1.2. Kulturni turizam

Pojam kulturnog turizma odnosi se na putovanja koja uključuju posjet kulturnim resursima. On označava kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta stanovanja s ciljem prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe (Jelinčić, 2008;42). Kultura izravno utječe na turizam, a turizam sve više utječe na kulturu koja postaje važan motiv dolaska posjetitelja u određenu destinaciju.

U turizmu se pokušavaju stvoriti specifična područja potražnje koja se stalno razvijaju jer turisti traže autentičnost i kulturno značenje. S obzirom na tipologiju kulturnog turizma može se podijeliti prema stupnju motivacije turista na: *primarnu, usputnu i slučajnu motivaciju*. Kada se radi o primarnoj motivaciji turist posjećuje određenu destinaciju s namjerom da aktivno sudjeluje u njezinom kulturnom životu. Pod tim se misli da će posjećivati izložbe, glazbene festivale, koncerte, kazališne predstave, itd. Kada je riječ o usputnoj motivaciji turist destinaciju posjećuje iz nekog drugog primarnog razloga, a kultura mu ima tek sekundarno značenje. To može značiti da on boravi u nekoj destinaciji zbog odmora, ali pritom posjeti i izložbe ili upozna jezik lokane zajednice. Slučajna motivacija odnosi se na to kada turist nema namjeru upoznati kulturu destinacije, ali tijekom svog boravka ipak dođe u kontakt s lokalnim stanovnicima te 'slučajno' upozna njihov način života, odnosno kulturu. Pitanje odabira destinacije odnosi se na interese turista, pa se tako razlikuju specifičan i nespecifičan kulturni interes. Turist specifičnog interesa zna u kojoj vrsti kulturnog događaja želi sudjelovati, a nespecifičan nije zainteresiran za određeni dio kulture već ga zanima njezino šire područje (Ibid., 2008;47).

Resursi kulturnog turizma su kulturni spomenici, muzeji, rute, zabavni centri, kulturno-povijesni događaji i umjetnički događaji. Oni se mogu koristiti kao osnovica za stvaranje slike određene destinacije. Usklađivanjem kulturnih aktivnosti s turističkom ponudom bilo bi moguće razlikovati destinaciju od drugih, proširiti postojeću ponudu i produžiti turističku sezonu. Kultura, osobito kulturni aspekti koji obilježavaju prošlost, pretvaraju se u nasljeđe i u proizvod za suvremeno zadovoljavanje potreba turista, a turizam je idealno područje u kojem se može istraživati i određivati priroda kulture kao proizvoda (Dadić, 2014;72).

1.3. Kulturna baština Istre

Kultura baština Istre rezultat je povijesnog razvoja u kojem su živjele različite civilizacije, te su ostavile tragove koji su i danas vidljivi na ovom području. Danas je to regija bogata prapovijesnim nalazištima (Šandalja,...), antičkim spomenicima (Arena, Slavoluk Sergijevaca, Augustov hram, ostatci brojnih vila,...) i nekim posebnostima poput Eufrazijeve bazilike u Poreču i freske Ples Mrtvaca u crkvi Sv. Marije pokraj Berma, ali i tradicijskim vrijednostima koje svjedoče o interkulturalnosti i tolerantnosti ovog prostora. Prema registru kulturnih dobara, 2013. godine, u Istri je bilo ukupno 269 nepokretnih kulturnih dobara (Vojnović u Gržinić, Vodeb, 2015;239).

Istarska županija najrazvijenija je turistička regija Hrvatske. Međutim, turizam se susreće s brojnim preprekama kao što su neravnomjerne popunjenosti kapaciteta te to da se glavne turističke aktivnosti oslanjaju na sunce, more i pijesak (3S). Obalno područje Istre ima veliki problem s masovnosti, dok se paralelno potencijali unutrašnje Istre nedovoljno iskorištavaju. Ulaganjima u kulturnu baštinu Istre pokušava se osnažiti razvoj turizma temeljen na kulturnoj baštini. Kao primjer dobre prakse može se uzeti *KulTourSpirit* kojeg će uz Istarsku županiju provoditi općine Kanfanar i Svetvinčenat, Grad Pazin i Buzet te Udruga Istra Inspirit. Ovim programom se stvaraju pretpostavke za buduća ulaganja i promociju zaštićene kulturne baštine u Pazinu i Buzetu kao i u Kanfanaru i Svetvinčentu te snažno brendiranje i stvaranje zajedničkog identiteta, ali i turistički razvoj svake destinacije u vlastitoj autohtonosti. Bogatstvo materijalne i nematerijalne kulturne baštine u unutrašnjosti Istre važna je predispozicija za budući turistički rast (*KulTourSpirit – Revitalizacija kulturne baštine putem Inspirit iskustva*, <https://www.pazin.hr/>, pristupljeno 12.17.2019.).

Kulturna baština danas je vrlo važan faktor sagledavan kroz ekonomsku korist, jer otvara brojne mogućnosti. Za početak proizvodnju tradicionalnih proizvoda temeljenih na materijalnom i nematerijalnom nasljeđu, od turizma i ugostiteljstva pa skroz do razvoja novih djelatnosti. Da bi se očuvala, bitno je da kulturna baština bude jedan od najvažnijih resursa u razvoju Istre, i to tako da doprinosi ekonomskoj vrijednosti u gotovo svim gospodarskim djelatnostima te da se iskoristi za različite razvojne projekte (Mišković, 2008;5).

2. TRADICIJSKA BAŠTINA

„Tradicijska baština sastavnica je nacionalne kulturne baštine, a manifestira se u brojnim regionalnim i lokalnim inačicama. Iako je stalno podložna promjenama, pa i nestajanju, snažno je uporište pojedinačnih i skupnih identiteta.“ (Šojat-Bikić, 2011:103). S obzirom da je neopipljiva dio je nematerijalne kulturne baštine određene destinacije. UNESCO-va Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine definira je kao: običaje, prikazivanja, izraze, znanja, vještine kao i s njima povezane instrumente, predmete, artefakte i mjesta, koje zajednica, skupine te, u nekim slučajevima pojedinci smatraju dijelom svoje kulturne baštine.

Nematerijalna kulturna baština može se podijeliti u 5 kategorija: oralne tradicije i izrazi, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine, izvedbene umjetnosti, društveni običaji, rituali i svečanosti, znanja i umijeća vezana uz prirodu i svijet, tradicijski obrti. Zaštićena kulturna dobra nematerijalne kulturne baštine predstavljaju oblike izričaja od osobite važnosti na određenom prostoru, njihova koncentracija odnosno raspoređenost na određenom prostoru svjedoči o njihovu povijesnu ukorijenjenost posebice u tradicijskoj kulturi nematerijalne kulturne baštine osobite vrijednosti ili popularne i tradicijske izričaje iznimne vrijednosti s povijesnog, etnografskog, sociološkog, antropološkog, lingvističkog ili književnog pogleda. Registrirana nematerijalna baština u Hrvatskoj na UNESCO-vom popisu: čipkarstvo u Hrvatskoj, dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, Fešta svetog Vlaha u Dubrovniku, godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana, godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine, procesija Za križen na otoku Hvaru, umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja, Sinjska alka, itd. (UNESCO, 2003:2).

Pod tradicije možemo uvrstiti one stvari koje su nastale prije puno godina, poput običaja koji su se preuzeli od predaka, ali koji se i dalje obilježavaju. U to spadaju i neke tradicije koje su dio našeg svakodnevnog života i naše obitelji, ali koje ne traju toliko dugo. Postoji termin *izmišljena tradicija* koji se odnosi na tradicije koje su izmišljene i formalno ustanovljene, ali i one koje nije lako pratiti u okviru kratkog vremenskog perioda. One se organiziraju prema pravilima koja su otvoreno ili prekriveno prihvaćena te koja pokušavaju usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja putem ponavljanja (Hobsbom, 2002;7).

2.1. Tradicijska baština Istre

Tradicijska baština prenosi se s naraštaja na naraštaj te kroz taj proces biva obogaćena novim interpretacijama i ponovnim kreacijama. To njezinim nositeljima omogućuje osjećaj i doživljaj identiteta i kontinuiteta, promovirajući poštovanje kulturnih različitosti i ljudske kreativnosti. Mnoge zajednice, grupe pa i pojedinci imaju važnu ulogu u njezinom stvaranju, očuvanju, zaštiti i kreativnoj reinterpretaciji te time pridonose obogaćivanju kulturne raznolikosti (Nikočević, 2003;65).

Kao turistička regija Istra je poznata po svojoj tradicijskoj baštini. Tijekom više stoljeća u Istri su se, zbog čestog naseljavanja, mijenjale kulture, običaji i jezici. Takva burna povijest dovela je do osobitosti osjećaja pripadnosti Istri kao kulturnoj regiji. U središnjoj Istri sačuvane su stare ratarske kulture, maslinarstvo i uljarstvo, sakupljanje ljekovitog bilja i sakupljanje tartufa, stočarstvo, lov, tradicijska svakodnevica i blagdanska prehrana, ruralna arhitektura, narodna glazba i vjerovanja vezana uz poljodjelske poslove (Vinšćak,1999:76). Na Registar nematerijalnih kulturnih dobara, kako bi se očuvale i spasile od zaborava, upisane su konjička igra Trka na prstenac u Barbanu, tradicijska pučka igra 'Pljočkanje', umijeće pripreme tradicijske slastice Pazinski cukerančić, glazbena praksa violine i bajsa u Istri, Rovinjska bitinada, umijeće izgradnje rovinjske batane te žminjski govor koji obilježava čuvanje starog jezičnog stanja. Neke od njih će se spomenuti u nastavku rada. Osim toga, Istra je poznata po neprekidnoj tradiciji proizvodnje vina te je danas jedna od najvećih vinogradarskih regija u Hrvatskoj. Etnografski muzeji i etnolozi jedni su od tih koji shvaćaju vrijednost nematerijalne baštine te je pokušavaju prezentirati i implementirati u muzeje. Tako se na primjer, u Etnografskom muzeju Istre može vidjeti izložba *Tklaci u Istri* na kojoj se, uz izloženu tekstilnu građu, može pogledati i film koji prikazuje sam proces pripreme pređe i tkanja. Film prikazuje rad posljednjeg živog i aktivnog tkalaca u Istri te je na taj način nositelj očuvanja dokumentacije i očuvanja tkanja, kao tradicijske baštine Istre (Nikočević, 2003;65).

Etnografski muzej Istre također ima veliko iskustvo kod organiziranja različitih radionica na temu tradicijskih vještina. Jedna od njih je bila i radionica tkanja u kojoj je bio angažiran posljednji aktivni tradicijski tkalac u Istri. Ta je aktivnost omogućila većem broju ljudi da svladaju cjelokupan proces tkanja, ali i skrenuo pozornost na nestajanje te vještine (Ibid., 2003;65).

Etnografski muzej Istre bio je potaknut s idejom da se cjelovitije bavi nematerijalnom kulturom te je iz tog razloga osnovan Centar za nematerijalnu kulturu u Pićnu. Ključno je da se Centar želi baviti i onim oblicima kulture koji nisu dovoljno, ili uopće, vrednovani kao baština. To su npr. novije glazbene tradicije, nematerijalna kultura radništva u brodogradilištima ili vještinama izrade filigrana u turističkim središtima (Nikočević, 2012; 7). U nastavku ovog poglavlja predstaviti će se neki od oblika tradicijske baštine Istre.

2.1.1. Običaji

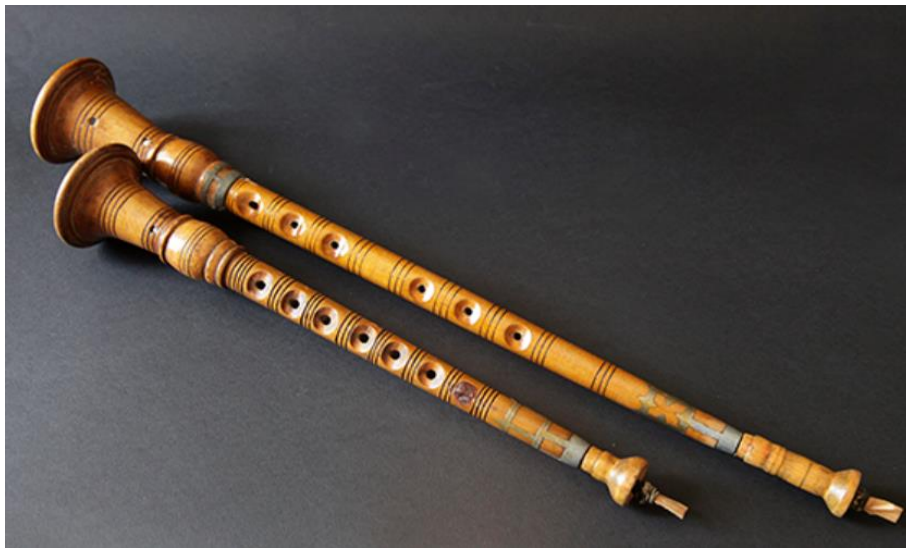
Istra je u prošlosti bila pod utjecajem različitih kultura te su se zbog toga mnoge tradicije i običaji s vremenom promijenili dok su neki potpuno nestali. Godišnji običaji u Istri počinju se nabrajati od Božića, zatim Nova Godina s djecom čestitarima, a taj dio završava na blagdan Sveta tri kralja s ophodima. Nakon toga slijedi pokladno vrijeme koje se uglavnom obilježava oko četrdeset dana prije Uskrsa. Za ljetno vrijeme značajni su krijesovi (oganj), od kojih je najpoznatiji Ivanjdanski, a za samo okupljanje oko vatre povezivale su se i različite magijske prakse. Preko ljeta su imali i običaj kojim bi zazvali kišu u slučaju suše: djevojke i mladići, od kojih je jedno bilo omotano u lišće ili travu, išli kroz selo i po kućama pjevali napjev *Oj, dodole*. Također, jedna od čestih seoskih svetkovina je slavljenje svetaca (Istrapedia, <https://www.istrapedia.hr/>, preuzeto 25.02.2019.).

Što se tiče životnih običaja, običaji u trudnoći odnosili su se uglavnom na gatanja vezana uz spol djeteta, ili o predodžbama koje mogu nauditi djetetu. Predodžbe o običajima prijelaza u mladenaštvo očuvane su uglavnom u predajama o krsnicama i štrigunima. Poznat je običaj kolenčića tj. djeteta koje mlada na vjenčanju posjedne na koljeno radi plodnosti. Običaji prigodom smrti vezani su uz predodžbe o duši koja mora mirno napustiti osobu koja je umrla, te su se uz to vezale razne magijske prakse. Za dobar rast plodova vezivali su se magijski postupci za borbu protiv korova, nevremena i nametnika. Pepeo, grančice, svijeće i cvijeće često su služili za osiguravanje plodnosti, ali i za obrambenu magiju (Ibid., preuzeto 25.02.2019.).

2.1.2. Istarsko dvoglasno pjevanje

Istarsko dvoglasno pjevanje upisano je na popis UNESCO-ve liste nematerijalne kulturne baštine 2009. godine na konferenciji u Abu Dabiju, te godine Hrvatska je na taj popis upisala svojih sedam kulturnih dobara, čime je postala zemlja s najviše zaštićenih kulturnih dobara u Europi.

Na istarskom poluotoku, na zapadu Hrvatske nekoliko je vrsta dvoglasnog pjevanja i sviranja u istarskoj ljestvici koje je sačuvano u hrvatskim, istrorumunjskim i talijanskim zajednicama. Stil se odlikuje snažnim, djelomično nazalnim pjevanjem. Uključuje stupanj varijacije i improvizacije u oba vokalna dijela, ali uvijek završava s dva izvođača koji pjevaju ujednačeno ili oktavu. Tipični glazbeni instrumenti kojima se svira su sopile, koje se sviraju u paru, gajde, flauta i frula i tambura. Nekoliko lokalnih stilova pjevanja, pa tako npr. kanat gdje je drugi glas zamijenjen malim sopilama. Ova tradicija je još uvijek dio svakodnevnog života i svečanih prigoda, uključujući svadbene svečanosti, društvena i obiteljska okupljanja i vjerske obrede. Njihovi nositelji, oko stotinu istaknutih pjevača, plesača i desetak obrtnika, stekli su svoje znanje od svojih starješina. Danas se često povezuju s organiziranim amaterskim folklornim skupinama koje se šire u cijeloj regiji (UNESCO, <https://en.unesco.org/>, pristupljeno 25.02.2019.).

Slika 1. Glazbeni instrument sopile (Izvor: <http://www.gajde.com/>, preuzeto 25.02.2019.)

2.1.3. Legende i mitovi

Legendu možemo definirati kao čitanje odabranih dijelova priča o životima svetaca, odnosno knjiga ili zbirki u kojima su takve priče skupljene. U moderno doba legenda označava priču o događajima iz života poznatih ličnosti. Najstarije legende hrvatske srednjovjekovne književnosti su legenda o četrdeset mučenika i legenda o sv. Jurju. Mit je, u tradicionalnom značenju riječi, priča o nadnaravnim radnjama bogova ili junaka koji su utemeljili neku kulturu (Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr>, pristupljeno 09.04.2019.). Istra je poznata po svojim mnogobrojnim legendama i mitovima. Od divova, štriga i štriguna, legendi o ljubavi na Brijunima do kapetana Morgana i njegovog gusarskog blaga koje je prema pričama zakopano u Kanfanaru. Postoje mnogobrojne legende koje bi se mogle pretvoriti u novi turistički proizvod i na taj način privući novu vrstu posjetitelja. Jedna od organizacija koja valorizira i prezentira legende i mitove Istre je Istra Inspirit koja kroz njihovo oživljavanje stvara nešto inovativno i autohtono te na taj način pokušava privući posjetitelje na mjesta u središnjoj Istri koja nisu toliko turistički popularna.

2.1.4. Vlaški i žejanski jezik

Vlaški i žejanski jezik odnosno istrorumunjski jezik je koji se govori na istarskom poluotoku. Prema najnovijim procjenama trenutno je ispod 150 govornika vlašskog jezika u selima, dok je predviđeni broj govornika na kraju 19. stoljeća bio oko 2 500 govornika. Prvo područje gdje se govori je selo Žejane, zatim sela Brdo, Kostrčani, Zankovci, Letaj, Nova Vas, Šušnjeвица i Jesenovik. Većina govornika jezik su naučila još u djetinjstvu unutar svojih obitelji, a najmlađi govornici su danas većinom ljudi u tridesetim godinama (Vrzić Z., Doričić R., 2014;105). Prema kriterijima u kojima se procjenjuje vitalnost jezika koje je objavio UNESCO-ov odjel za nematerijalnu kulturnu baštinu, vlaški i žejanski može se definirati kao jako ugrožen jezik. Jezik se koristi samo u ograničenim komunikacijskim domenama, a broj njegovih govornika stalno se smanjuje. Uključen je u UNESCO-ov *Atlas of the World's Languages in Danger*, a Ministarstvo kulture Republike Hrvatske uvrstilo ga je na Listu zaštićene nematerijalne kulturne baštine. Kao takav, zbog svoje autohtonosti i ugroženosti, trebao bi se valorizirati. Treba spomenuti i istromletački dijalekt (talijanski istroveneto) koji se nakon procesa romanizacije počeo govoriti na jugu i sjeveru Istre, a najzastupljeniji dijalekt u Istri je čakavski.

2.1.5. Tradicijska kuhinja

Većina turistički poznatih zemalja može se pohvaliti prepoznatljivom gastronomijom. U baštini i posebnim odlikama destinacije značajno mjesto zauzima i gastronomski identitet. Kuhinja je povezana s kulturom naroda, pa traganje za izvornim elementima ima veliko značenje za očuvanje baštine (Žaper, 2004;12)

Istra je možda i gastronomski najprepoznatljivije područje u Hrvatskoj. Uz pomoć tartufa uspjela je stvoriti imidž 'kulinarskog raja'. Osim njega, istarska kuhinja uključuje raznovrsne tjestenine poput pljukanaca i fuža, koji se pripremaju od domaćeg brašna, razne maneštre, među kojima je poznata jota od kupusa i graha te šparoge pripremljene na bezbroj načina. Neki od tradicijskih vina su malvazija, teran i istarski muškat, a poznate rakije su biska i medica. Kao nematerijalno kulturno dobro, na popisu registra kulturnih dobara nalazi se *'Umijeće pripreme tradicijske slastice pazinski cukerančić'*. Inicijativu za stavljanje na popis pokrenuli su Davorka Šajina, zajedno s Lokalnom akcijskom grupom središnje Istre, pazinskim udruženjem obrtnika, pazinskom gradskom upravom, tvrtkom Antica kolači i Reginex kao proizvođač te Etnografskim muzejom Istre. Registar kulturnih dobara definira pazinski cukerančić kao svadbenu slasticu vezanu za središnju Istru, a ono što je razlikuje od ostalih tradicijskih slastica istarskog područja jest njegov karakterističan oblik (s tri ili četiri karakteristično savijena roga), to što se umače u bijelo vino (najčešće malvazija) te što se upotrebljava prehrambeni amonijak (Registar kulturnih dobara, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=371133915>, preuzeto 27.07.2019.).

Uvrštenjem umijeća pripreme pazinskog cukerančića, LAG Središnja Istra, obvezala se da će o zaštićenom kulturnom dobru brinuti tako da osigura njegovu dostupnost javnosti, da će poticati njegovo prenošenje i njegovanje u lokalnoj sredini, da će ga promovirati na skupovima i u medijima, da će osigurati njegovu održivost kroz edukaciju, istraživanje kao i povećanje njegove vrijednosti, da će promicati njegov značaj i funkciju te da će svima dokazati da je znanje i umijeće pripreme tradicijske slastice pazinski cukerančić jedinstveno blago koje na lokalnoj i nacionalnoj razini osigurava kulturnu raznolikost. Također, obvezala se da će provoditi mjere kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja, ali i pretjerane komercijalizacije ovog kulturnog dobra.

2.1.6. Tradicijski način gradnje

Graditeljsko znanje i vještine, u prošlosti, prenosile su se predajom, bez posredovanja struke, bez nacрта. Predajom se prenosila cjelokupna vještina građenja, od izbora materijala i njegove obrade do smještaja građevine u prostoru i oblikovanja, a isto tako se prenosila i svijest o razlozima zbog kojih se upravo tako gradilo (Živković, 2013;6).

Istarske stare kuće građene su od kamena s raskošnim dimnjacima i relativno velikim prozorima. Tradicijska istarska kuća bila je žbukana, kako bi se zaštitila od vlage. Tipične istarske građevine, kružni suhozidi, su kažuni. Specifične su i *tolkarije* (mlinovi za masline) i *tetoje* (naprave za čuvanje sijena. Na Ćićariji su gradili trodijelne kamene prizemnice (*pozemljuke*) s kuhinjom i ognjištem u sredini. Ćićima stočarima je stoka bila blago, pa su pazili da stočne nastambe budu dobre, bolje nego njihove. Na području Istre mogu se uočiti mnogi objekti jednostavne građe pučkoga tipa, gdje osnovnu vrijednost predstavlja intiman ugođaj unutrašnjeg prostora (Ibid., 2013;197). Istra se može pohvaliti još jednim tipom tradicijske gradnje, a to je *Umijeće izgradnje rovinjske batane*, koje se nalazi na popisu Registra nematerijalne kulturne baštine. Batana je tradicionalni rovinjski brod, odnosno barka. Umijeće izgradnje rovinjske batane pokazuje nastavak razvijanja lokalne materijalne i nematerijalne baštine. Ona je najrasprostranjenije tradicionalno plovilo u Rovinju, a godinama se gradi bez određenog projekta ili nacрта. Temeljni omjeri i način gradnje prenose se s očeva na sinove, te s majstora na naučnike sve do današnjih dana (Registar kulturnih dobara, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=371133915>, preuzeto 27.07.2019.).

Osnivanjem eko-muzeja Batana u Rovinju 2004. godine tradicijska izgradnja ove barke ponovno je oživjela. Osnovni cilj muzeja je istraživanje, valorizacija, prezentacija u kreativna uporaba ove baštine. Muzej se sastoji od interpretacijskog i dokumentacijskog centra u kojem se može naučiti nešto o ribarstvu kroz razne predmete koji su ondje očuvani. Najstariji očuvani predmet pohranjen je na pulskom aerodromu te je trenutno u procesu obnove, a riječ je o najstarijoj rovinjskoj batani *Risoti*, a koja je u vlasništvu muzeja.

2.1.7. Vrh – primjer očuvanja tradicije

Istarsko naselje Vrh nalazi se na vrhu brdašca, a u blizini jezera Butoniga u općini Buzet. Naselje broji oko 40 kuća. Sa zvonika njegove crkve može se vidjeti više od 130 gradova, sela i crkvi u Istri. Poznat je po tome što se u njemu svaka vinogradarska bavi proizvodnjom pjenušca, isključivo za vlastite potrebe.

Najviše se ističu dvije obitelji istog prezimena, Grbac, koje nisu u rodu. Obitelj F. Grbeca, proizvodnju pjenušca naučila je još u 19. stoljeću od jedne plemićke obitelji. Kao uspomenu na ta vremena, F. Grbac sačuvao je jednu *butigliu* za pjenušac koju je njegovom pradjedu poklonio svećenik iz Vrha, koji ga je također u ono vrijeme pripremao. Proizvodnja im se smjestila u dvije male konobe, u jednoj su bačve, a u drugoj *butiglie*. Da bi se dobio kvalitetan pjenušac, prema njemu, obronci vinove loze trebali su biti okrenuti prema suncu, a posađeni na bijeloj pjeskovitoj zemlji. Nakon odabira najboljih grozdova, te nakon što grozdovi izgube vlagu, spremaju se u posebnu bačvu gdje ostaju tijekom procesa vrenja te im se poslije dodaje određena količina šećera. Talog koji se stvara na dnu boce ne odstranjuju jer se smatra da baš taj talog daje poseban okus šampanjcu. U drugoj obitelji Grbac, dva brata i njihov otac pripremaju pjenušac na drugi malo moderniji način. Oni se koriste francuskom tehnologijom. Proizvode samo dvije vrste; tamni od sorte teran i svijetli od malvazije. Grožđe beru dok je još malo kiselo. Nakon što je grožđe ocijeđeno stavlja se u inox bačve te tamo stoji 20-30 dana. *Butigle* se nakon vrenja pune za vrijeme punog mjeseca, a prilikom punjenja se dodaje kvasac i rastopljeni šećer. Stavljaju se u hladne komore i tu stoje oko 9 mjeseci. Nakon toga boce se sele u taložnice gdje se postavljaju naopako kako bi talog došao do čepa *butiglie*, on se tada ispušta te se onda mora nadoliti nova količina vina. Cijeli proces traje gotovo dvije godine. (Vinšćak, 1998;86).

Svaka od dviju opisanih vrsta i načina proizvodnje koje se proizvode u Vrhu imaju svoje osobine. Umijeće pravljenja šampanjca u Vrhu spada u tradicijsku baštinu ovog dijela Istre, koja bi se kao takva trebala valorizirati. Također spada i u njegovu turističku ponudu, jer bi stari zanati, kao dio kulturne baštine određenih područja, morali postati dio turističke ponude koja će biti prepoznatljiva kako domaćem, tako i stranom gostu.

3. VALORIZACIJA TRADICIJSKE BAŠTINE KROZ TURISTIČKE MANIFESTACIJE

Valorizacija predstavlja najbitniju fazu u planiranju razvoja turizma jer joj je svrha da vrednuje sve turističke resurse na promatranom području. Turističkom valorizacijom kulturne baštine određene destinacije imaju priliku ostvariti jedinstvenu konkurentsku prednost na tržištu te privući određeni dio gostiju.

Uloga nematerijalne kulturne baštine, u ovom slučaju turističkih manifestacija, kao atrakcijskog potencijala destinacije, posebno je značajna u manje razvijenim turističkim područjima. Za primjer se može uzeti Pićan, kao ruralno područje i područje s najmanje stanovnika na istočnom dijelu Istre. Upravo zbog te 'nerazvijenosti' organiziraju se manifestacije poput LegendFesta, koji će privući turiste i u sve to uključiti lokalne stanovnike. Osim toga, oni se na tržište pokušavaju probiti i *storytellingom*, te kroz razvitak novih turističkih proizvoda (Interreg projekt Slovenija-Hrvatska; Živa Coprnija-Živa Štrigarija). Dio koji se razlikuje kod ponude turističkih proizvoda na ovakvim mjestima jest da se turistima omogućuje personalizirana usluga i pokušava im se približiti specifičnost toga područja uz sudjelovanje u aktivnostima, tradicijama i načinu života lokalnih ljudi. Da bi se turističke manifestacije očuvale, razvile i da bi se prepoznao njihov potencijal zadužene su institucije za razvoj kulture i turizma. U Istri je to Centar za nematerijalnu kulturu Istre kao dio Etnografskog muzeja Istre. Osim toga, za njihovo očuvanje zaduženo je i lokalno stanovništvo.

Valorizacija tradicijske baštine kroz turističke manifestacije može se gledati kao očuvanje i promocija tradicije i kulturne baštine, kao način unapređenja socijalizacije lokalne zajednice, ali naravno, i kao način privlačenja posjetitelja. Tradicijske manifestacije su zbog jedinstvenog sadržaja same po sebi atraktivne te imaju potencijal privlačenja turista. Festivali i manifestacije sve su važniji oblik kulturne turističke ponude stoga se ne moraju koristiti samo kao dio očuvanja kulturnog nasljeđa određene destinacije, već kao i sredstvo poboljšanja turističke ponude i izgradnja njenog imidža koji će je učiniti drugačijom od ostalih.

3.1. Manifestacijski turizam

Turizam je usko povezan s manifestacijama s obzirom da su one dio turističke ponude koja se može ponuditi posjetiteljima te same po sebi mogu biti razlog dolaska posjetitelja u određenu destinaciju. Manifestacijski turizam je pojam koji se koristi u turističkoj literaturi, a kojim se objašnjava razvoj destinacije i marketinške strategije umjerene prema realizaciji mogućih ekonomskih koristi od manifestacija. Kao termin se počeo koristiti 1987. kada je *The New Zealand Tourist and Publicity Department* izvijestio kako je manifestacijski turizam značajan i brzo rastući segment međunarodnog turizma (Getz, 2005;16).

Manifestacijski turizam može se definirati kao svaki oblik turističkog prometa koji je motiviran održavanjem različitih manifestacija kulturnog, znanstvenog, poslovnog, sportskog, zabavnog i sličnog sadržaja. Održavanje manifestacija dovodi više posjetitelja koji potrošnjom u određenoj destinaciji donose povećanja prihoda. Manifestacijski turizam zahtijeva postojanje određene infrastrukture u destinaciji, te je postojanje takve infrastrukture dovelo je do toga da mnoge destinacije forsiraju manifestacijski turizam kako značajan izvor prihoda. Može se promatrati kako sa strane ponude tako i sa strane potražnje. Ako je promatran sa strane potražnje misli se na utvrđivanje razloga posjete manifestacije, profil posjetitelja koji ju posjećuje te što posjetitelj radi za vrijeme manifestacije i koliko troši. Kada se govori o strani ponude, misli se na to da destinacije razvijaju manifestacijski turizam i promoviraju ga kako bi postigle različite ciljeve, tj. kako bi privukle posjetitelje i poboljšale kvalitetu lokalne zajednice kao i uvjete življenja u toj zajednici. Cilj svake strategije manifestacijskog turizma je da privuče novu turističku potražnju te je i zadovolji (Ibid, 2005;13).

Kulturne manifestacije odnosno atrakcije općenito, igraju glavnu ulogu u turizmu jer čine jezgru turističkog iskustva, razlog su putovanja u određenu destinaciju te su najvažniji dio turističkog sustava. Kao glavno privlačno svojstvo turističke destinacije one olakšavaju razvoj turizma. Mnoge atrakcije proizvodi su povijesnog procesa specifičnog za određenu zajednicu. Viđene kao vlasnici svoje kulture, zajednice bi trebale štiti i osiguravati razvoj turizma (Dadić, 2014;70).

3.2. Važnost turističkih manifestacija

Različiti tipovi festivala i događanja već su davno postali značajan dio ljudskog društva i osmišljeni su kao oblici javnog izlaganja, građanskih rituala i kolektivnog slavlja. Zapravo, ljudi iz različitih kultura uočili su potrebu da odvoje određeni dio vremena i prostora za zajedničku kreativnost i slavlje. Ove prakse događaju se već stoljećima i idu duboko u povijest. S obzirom na raznolikost njihovo formiranje nije povezano s istim vremenskim razdobljem. Drevni povjesničari zabilježili su sportska događanja kao značajan i prestižni oblik društvenih aktivnosti, koji je svoj vrhunac postigao organiziranjem drevnih Olimpijskih igara (Oklobdžija, 2015;84).

Pozitivni učinci turističkih manifestacija mogu se vidjeti kroz podizanje kvalitete ponude u destinaciji, kroz besplatnu promidžbu te međunarodnu medijsku izloženost, ali prije svega kroz povećanje vrijednosti zajednice i kvalitete života lokalnog stanovništva. Turističke manifestacije pomažu kod dijeljenja iskustva, revitalizacije tradicije, širenja novih kulturnih vidika, većih prihoda, stvaranja radnih mjesta. Osim toga manifestacije poboljšavaju sam imidž turističke destinacije i poboljšavaju fizički izgled infrastrukture. Manifestacije su važni motivatori turizma i uvelike utječu na razvoj destinacije. Turističke manifestacije održavaju se i zbog produženja turističke sezone te privlačenja domaćih i stranih posjetitelja. Privlače posjetitelje koji inače ne bi posjetili tu destinaciju jer im nije dovoljno zanimljiva, potiču na ponovni posjet destinacije, potiču duži boravak i veću potrošnju. Manifestacija, ako je dovoljno poznata, ima utjecaj na sliku o lokalnoj zajednici ili državi što dovodi do povoljne slike kao potencijalne turističke destinacije.

Medijska pozornost koja će biti usmjerena prema destinaciji za vrijeme manifestacije uveliko će doprinijeti razvoju. Velike manifestacije privlače ulaganja u ugostiteljstvo, ponajviše u hotele i restorane, ali i u ostale infrastrukturne projekte. Na taj način lokalna zajednica može pomoći samoj manifestaciji u svom turističkom razvoju. One su istovremeno i neraskidivi dio mentaliteta određenog naroda te imaju veliki značaj za povezivanje ljudi u raznovrsnom okruženju (Ibid. 2015;17.)

3.3. Pristup i problemi valorizacije tradicijskih manifestacija

Kako bi se utvrdila atraktivnost i stvarni turistički potencijal manifestacije potrebno je provesti postupak valorizacije svih vanjskih i unutarnjih faktora koji utječu na njezinu samu organizaciju. Kao što je već spomenuto prije, veliku ulogu u postupku turističke valorizacije imaju institucije zadužene za razvoj turizma i kulture, privatni sektor kao i lokalno stanovništvo (Getz, 2008;27).

Tradicijaska baština kao i tradicijske manifestacije, upravo zbog značaja koji imaju za određeni prostor i jedinstvenog sadržaja, atraktivne su same po sebi te imaju potencijal privlačenja velikog broja posjetitelja. Festivali i manifestacije danas su sve važniji oblik kulturne turističke ponude, te je potrebno da se i oni pretvore u kulturni turistički proizvod kako bi se sustavno mogle uključivati u turističku ponudu destinacije. Istraživanja o valorizaciji i o problemima valorizacije do sada su bili usmjereni na utvrđivanje kriterija i elemenata koji se odnose na valorizaciju destinacije kao cjeline te objekata i područja u destinaciji koji imaju prirodni i kulturni značaj. Takav način vrednovanja nije prikladan za valorizaciju manifestacija jer se one smatraju neopipljivima te im je cilj ponuditi određeni doživljaj i iskustvo. Međutim, postoje određeni elementi na temelju kojih se može procijeniti vrijednost manifestacija bez obzira na njihovu veličinu, vrstu i namjenu, to su:

- omjer rasta manifestacije,
- udio na tržištu događanja,
- kvaliteta sadržaja,
- utjecaj na imidž destinacije,
- utjecaj na okoliš i lokalnu zajednicu
- ekonomska korist,
- održivost manifestacije i
- njena prikladnost (Ibid., 2008;29).

Svi navedeni elementi mogu se koristiti kao podloga za stvaranje posebnog modela turističke valorizacije koji će vrednovati njezinu atraktivnost, potencijal i privlačnost. Kako bi provedba valorizacije bila što kvalitetnija, potrebno je kreirati model valorizacije koji će, što je preciznije moguće, definirati faktore i kriterije vrednovanja s obzirom na specifičnost manifestacije.

Cilj svake manifestacije koja je bazirana na tradiciji jest njegovati, prezentirati te očuvati kulturu lokalne zajednice, što je uvelike razlikuje od ostalih manifestacija. Odnosno, svaka takva manifestacija posjeduje određene svojstvene karakteristike koje nije moguće generalizirati i čija se vrijednost može procijeniti samo ako se napravi poseban oblik kriterija koji će utvrditi mogućnost njezinog korištenja u turizmu.

S obzirom da tradicijske odnosno kulturne manifestacije nastaju djelovanjem čovjeka, odnosno suradnjom različitih dionika, problem nastaje i kod identificiranja odgovornih subjekata koji bi trebali provoditi postupak valorizacije. Ovakav tip manifestacija karakterizira veliki broj dionika pa zbog toga nije lako uspostaviti sustav koji će na objektivnan način provesti valorizaciju. Problem su i krajnji ciljevi cjelokupnog postupka turističke valorizacije. Do sada krajnji cilj turističke valorizacije bio bi da se utvrdi turistički potencijal te da zadovolji rekreativnu i kulturnu potrebu posjetitelja. Da bi kulturne manifestacije mogle zadovoljiti potrebu posjetitelja moraju postati dio turističke ponude tj. one same moraju postati turistički proizvod. Gledajući sa strane kulture i dugoročne održivosti manifestacije rezultat valorizacije trebao bi biti usmjeren na određivanje kulturnih vrijednosti i njihovog turističkog potencijala. Ako se postupkom valorizacije manifestaciju pokuša odmah pretvoriti u turistički proizvod može doći do prevelike baziranosti na ostvarenje ekonomske dobiti, a drugi bitni faktori mogu ostati zanemareni. To može dovesti do gubitka kulturne autentičnosti te do ne zadovoljstva lokalnog stanovništva (Ibid., 2008;29-30). Može se zaključiti da je bolje da rezultat turističke valorizacije bude sama procjena turističkog potencijala tradicijske manifestacije, te da se s vremenom, polako, ona uključuje u turističku ponudu određenog područja tj. da se pretvori u turistički proizvod.

3.4. Modeli valorizacije

Da bi se dobio odgovarajući model turističke valorizacije tradicijskih manifestacija potrebno je naglasiti ciljeve koji se nastoje ostvariti njihovom provedbom. Kako bi modeli valorizacije tradicijskih manifestacija bili održivi i učinkoviti potrebno je kombinirati više faktora poput onih koji se odnose na prostor manifestacije, prikladnost sadržaja, održivost te potencijal da se one pretvore u turistički proizvod. U ovom poglavlju predstaviti će se modeli valorizacije tradicijske baštine Istre kroz festivale i tradicijske manifestacije, te će se analizirati pojam *oživljene povijesti*.

3.4.1. Festivali

Festivali su javne, tematske proslave koje se događaju jednom, rijetko ili na godišnjoj razini koje turistima i lokalnom stanovništvu predstavljaju priliku za zabavu, druženje i različito iskustvo od svakodnevnog. Oni su postali najbrže rastuća turistička ponuda koja se održava u različitim okruženjima poput velikih gradova, ali i u manje poznatim mjestima. Neke od prednosti festivala su fleksibilnost kod osmišljavanja i održavanja, prilagodljivost lokalnom okruženju, utjecaj na razvoj lokalne zajednice, pomažu kod promocije kulturnih raznolikosti i kulturnog identiteta (Richards, 1992:165). Festivali se mogu kategorizirati po njihovoj veličini, vrsti i sadržaju, osim toga mogu se kategorizirati u:

- a) umjetničke,
- b) literarne,
- c) glazbene,
- d) kulturne,
- e) folklorne,
- f) sportske,
- g) proslave i
- h) novonastale tradicije.

Namijenjeni su za promoviranje turizma, a svaka strategija festivala je usmjerena na povećanje broja posjetitelja u izvan sezonskim razdobljima. Tako je došlo i do turizma festivala. On predstavlja nadogradnju turističke ponude zbog koje dolazi do konkurentnosti destinacije (Ibid., 1992;168).

3.4.1.1. Legendfest

LegendFest odnosno Festival narodnih priča, legendi i mitova Istre je manifestacija koja se održava od 2006. godine. Organizirana je od strane Udruge Val kulture u Pićnu. Posjetitelje na festivalu zabavljaju vampiri, vještice, čarobnjaci, divovi, patuljci, vile i vilenjaci odnosno likovi iz nestvarne prošlosti (Istrapedia, <http://www.istrapedia.hr/hrv/home/>, preuzeto 29.04.2019.).

Na službenim internetskim stranicama LegendFesta stoji kako je njihova misija pružiti drukčiji festival koji će povezati kulturu, stanovništvo i turiste te narodne predaje održavati živima. Cilj im je upoznavanje domaćih i inozemnih posjetitelja s bogatstvom hrvatske nematerijalne baštine. Ovaj festival održava se na više lokacija u središtu Pićna. Mjesto je za vrijeme trajanja festivala obučeno u stare istarske tkanine, ljudi su obučeni u tradicionalne istarske nošnje, svira se domaća glazba i pije domaće vino. Cijeli prostor ispunjen je sadržajima, od pjesnika koji recitiraju do pripovjedača i predstava. Posebnost manifestacije je ta da se djeca aktivno mogu uključiti u bilo koju od radionica i uz pomoć voditelja sudjelovati u izvođenju predstave. U posljednje dvije godine na festivalu je zabilježeno više od 15 000 posjetitelja, a o uspjehu festivala govori i nastavak dodatnih popratnih sadržaja festivala – tiskane knjige, TV emisije, putujuće izložbe *LegendExpo* i projekt *LegendArt*. Festival je postao dio festivalske platforme EFFE – *Europe for Festivals, Festivals for Europe* te dobio EFFE kvalitetnu marku 2015.-2016. čime je prepoznat kao jedan od najboljih europskih festivala posvećen umjetnosti i znanosti (LegendFest, <http://legendfest.hr/>, preuzeto 29.04.2019).

Tri osnovna kriterija po kojima su nacionalni stručnjaci ocjenjivali prijavljene festivale bili su predanost umjetničkoj izvrsnosti, uključenost lokalne zajednice u djelovanje festivala i težnja europskim vrijednostima. Ovakav način valorizacije, u ovom slučaju legendi i mitova, jako je dobar način kako tradiciju i stare priče pretvoriti u nešto inovativno i kreativno, što će privući posjetitelje.

3.4.1.2. Giostra

Giostra je povijesni festival koji se održava u Poreču od 2007. godine. Projekt je nastao s ciljem stvaranja turističkog proizvoda temeljenog na sadržajima kulturnog karaktera. Pokrenut je kao projekt zaštite nematerijalne kulturne baštine i upotpunjavanja kulturno-turističke ponude u gradu Poreču. Projekt organizira Studio 053 iz Poreča i Turistička agencija grada Poreča, a pod pokroviteljstvom je Grada Poreča (Giostra, <http://giostra.info/>, preuzeto 05.07.2019.).

Porečka Giostra realizira se prema zapisima o viteškom nadmetanju održanom u Poreču 14. veljače 1745. godine. Vitez Bartolomeo Rigo vitez i natjecatelj Giostre i općinski kancelar zapisao je kako je na obali bilo podignuto trkalište. Na lijevoj strani trkališta crvenom bojom bila su obilježena dva znaka na području kojih je vitez trebao poštivati vrijeme određeno za bacanje koplja i kako bi stigao do mete pogoditi ga i razbiti koplje. U natjecanju bi sudjelovalo osam konjanika, a svaki od njih bi imao svoga predstavnika. Nadzirao ih je *Maestro di campo*¹ s konjanicima, trubačima i rezervnim konjima. Natjecanje se odvijalo tako da bi se prvo predalo koplje natjecatelju, te bi konjanik započeo trku rukujući kopljem u područjima koja su bila utvrđena znakovima. Na isti su se način svi natjecali, i to u tri trke. Nakon posljednje trke, sudci i njihovi poslanici na meti su provjeravali rezultate sudionika i proglasili bi najboljeg. Tribunal² bi prozvao najboljeg i udijelio mu dva vrhunska pištolja koji su se nosili na bokovima (Ibid., preuzeto 05.07.2019.).

Ako je ovakav tip manifestacije, odnosno festivala, prava turistička atrakcija ili razlog zbog kojeg će posjetitelji ostati duže u destinaciji, onda ona ima turističku vrijednost. Manifestacije bi trebale imati taj efekt da zadrže lokalno i šire stanovništvo i njihov novac u regiji, umjesto da putuju izvan nje. Također, ovakve vrste manifestacija privlače ljude koji inače ne bi posjetili destinaciju jer im ona sama nije zanimljiva, te potiču duži boravak i veću potrošnju.

¹ Glavni Mešetar

² Opisuje pojedinca koji je ovlašten donositi presude

3.5.2. Tradicijske manifestacije

Kada se organizira manifestacija koja u centru ima njegovanje, prezentaciju i očuvanju kulture, govori se o kulturnim, odnosno tradicijskim manifestacijama. Njihov značaj može se gledati kroz priliku da prenesu tradiciju s generacije na generaciju i da unaprijede kulturni potencijal nekog područja. Kulturni značaj manifestira se upravo kroz očuvanje i promociju tradicije i kulturne baštine, društveni značaj u unaprjeđenje socijalizacije lokalne zajednice, ali i privlačenje brojnih posjetitelja iz regije i šire (Jovičić, Ivanović, 2006;205). U Istri postoje mnogobrojne manifestacije koje su zaslužene za očuvanje, popularizaciju i revalorizaciju istarske tradicijske baštine. U ovom dijelu predstaviti će se nekoliko njih.

3.5.2.1. Z armoniku v Roč

„Svaki lokalitet specifičan je po svojoj tradiciji, pa tako i po glazbenom naslijeđu. Neka mjesta tu su svoju specifičnost prepoznala, pa je više puta godišnje prezentiraju javnosti. Upravo autentičnost određenog sadržaja omogućuje određenoj zemlji, regiji ili destinaciji kvalitetu turističke ponude te različitost i jedinstvenost kao glavnu atrakciju. Tradicijska glazba kao jedan od mogućih segmenata ponude kulturnog turizma postaje atraktivna u trenutku kada je karakteristična za mjesto ili regiju u kojoj se nalazi posjetitelj, odnosno kada glazba postaje posebnost određene regije ili destinacije.“ (Gortan – Carlin, Orlić, 2014;120).

Jedna od takvih specifičnih manifestacija je i manifestacija *Z armoniku v Roč* koja se organizira u Roču. To je zapravo susret harmonikaša koji se održava na međunarodnoj razini. Koristi se tradicionalna harmonika na gumbiće, *triestina* ili jednostavno dijatonska harmonika. Osnovali su ga članovi KUD-a *Istarski željezničar* iz Roča te odlučili da će svake godine organizirati susret svirača na tim glazbalima. Prvi susret ovih harmonikaša održan je 7. svibnja 1989. godine i na njemu je nastupilo ukupno 21 svirač iz Hrvatske, Italije i Slovenije. (Istrapedia, <https://www.istrapedia.hr/>, preuzeto 26.05.2019.). Može se zaključiti da je ovo dobar primjer valorizacije harmonike *triestine*, kao tradicionalnog glazbala Istre, te da je upravo cilj održavanja ove manifestacije da se ovaj instrument, ali i istarska tradicijska glazba, spase od zaborava.

3.5.2.2. Melodije Istre i Kvarnera

Festival Melodije Istre i Kvarnera prvi puta je organiziran 1964. godine kao Natječaj *Melodije Kvarnera*, a tek nakon 5 godina nazvan je sadašnjim imenom. Zasniva se na trima obilježjima: istarskoj ljestvici, izričaju govornog područja Istre i Kvarnera te tekstovima pjesama koji su bazirani isključivo na nekom od segmenata života stanovnika Istre, Kvarnera i sjevernojadranskog arhipelaga. Uz to zanimljiva je činjenica da su Melodije Istre i Kvarnera jedini putujući festival u Hrvatskoj. Glavni inicijatori za pokretanje festivala bili su Rijeka 64. Prva faza MIK-a trajala je do 1987., a osim financijskih problema koji su ga pratili od samog početka, mnogi su pretpostavili da je do njegovog propadanja došlo jer se premalo pažnje posvećivalo izobrazbi mladih kadrova, te se nisu slijedili novi produkcijski putevi. Ponovno je započeo s radom 1993., u konkurenciji je bilo šesnaest kompozicija. Festival je ponajprije temeljen na druženju sudionika te je jedno od najvrjednijih kulturnih nasljeđa koje su mlade generacije Istre, Kvarnera i otoka dobile na glazbenom polju (Mrkić-Modrić, 2004;1).

3.5.2.3. Zasopimo na Organić

Zasopimo na Organić susret je svirača na usnoj harmonici u Gračišću. Pokrenuo ga je Renato Pernić 1996. godine. Organić je lokalni naziv za usnu harmoniku na području Gračišća. Prvi susret bio je 10. veljače 1996., kada je nastupilo sve ukupno 23 svirača. Manifestacija se sada održava treće nedjelje u svibnju odmah iza susreta harmonikaša u Roču (Istrapedia, preuzeto 05.07.2019.). Zasopimo na Organić osmišljen je kako bi se okupili svirači na organiću iz svih dijelova Istre. Tijekom vremena počeli su se okupljati i svirači iz cijele Hrvatske, ali i iz inozemstva te je to tako preraslo u međunarodni susret. Gračišće je odabrano kao mjesto susreta iz razloga što je taj glazbeni instrument bio najzastupljeniji baš tamo. Manifestacija je vrlo dobro posjećena, a svake godine dolazi sve više izvođača. U proteklih 15 godina nastupilo je sve ukupno 163 izvođača (Istrapedia, <http://istrapedia.hr/>, preuzeto 05.07.2019.). Iz navedenog, može se zaključiti da je ovo još jedan način valorizacije istarskog tradicijskog glazbala te dobar način promoviranja istarskog tradicionalnog plesa i načina života.

3.5.3. "Oživljena povijest"

Pojam odnosno definicija *living history* ili *oživljena povijest* ne koristi se još uvijek u uglednim rječnicima engleskog jezika iako je danas u učestaloj uporabi. Ipak, mnogi uspješni praktičari nude opise svog djelovanja pod nazivom *living history*. Organizacija ALHFAM (*The Association for Living History, Farm and Agricultural Museums*) definira oživljenu povijest kao napor povijesnih muzeja, povijesnih društava i drugih obrazovnih organizacija da istinski zaokupe publiku utjecajem povijesti na današnji život (Šegavić – Čulig: 2005;1).

Ovakva metoda postiže se uporabom povijesnih artefakata i okružja te prikladnim rekonstrukcijama kako bi se ispričala priča o ljudima koji su te artefakte koristili. Oživljena povijest pokušava se prenijeti tako da interpretator ili glumci, koji su obučeni u povijesni kostim, izvode povijesne aktivnosti, ali se ne obraćaju gledateljima kao da žive u prošlosti, već im se obraća sa suvremenog stajališta. Prvi početci oživljene povijesti došli su iz muzeja Skansen, koji je bio muzej na otvorenom, a bio je posvećen skandinavskom folkloru. 1898. muzej je počeo dovoditi muzičare i obrtnike koji su prikazivali postupke i običaje iz svoje svakodnevnice, a kasnije su sudionici sličnih događaja postali tumačima prošlosti. Sjedinjene Američke Države postale su zainteresirane za takve ideje 1876. kada je nekoliko švedskih 'živih folklornih slika' uključeno na izložbu u jednom njihovom gradu. Također, u SAD-u postoje muzeji oživljene povijesti tj. povijesni lokaliteti ili muzeji koji se koriste oživljenom poviješću kao primarnim sredstvom interpretacije (Ibid., 2005;1-4).

Oživljena povijest u svojim interpretacijama, ne koristi se rekvizitima koji su originali, već koriste replike, a često posežu za pokušajima rekonstrukcije koji se temelje na tipičnim povijesnim svojstvima neke vrste predmeta, a ne na pojedinačnom predlošku. Prezentacija i interpretiranje nematerijalne baštine sigurno je najosjetljivija zadaća onoga koji je predstavlja. Ona nudi priliku da se nematerijalna baština, kroz legende, mitove, ali i pojedinačne likove, dočara svakom gledatelju (Ibid., 2005;1-4).

4. STUDIJA SLUČAJA: ISTRA INSPIRIT

Istra Inspirit je projekt koji kroz 'oživljenje' povijesti na autentičnim lokacijama upotpunjava kulturno-turističku ponudu Istre. Istra Inspirit uprizoruje istarske legende i mitove. S početkom rada počeli su 2012. godine, a surađuju skupa s Istarskom razvojnom turističkom agencijom i Turističkom zajednicom Istarske županije (IstraInspirit, <https://www.istrainspirit.hr/projekt/>, preuzeto 09.06.2019.)

Istra Inspirit primjer je dobre prakse kreativnog i inovativnog oblika turizma gdje se prioritet stavlja na valorizaciju resursa kulturne i povijesne baštine koji nisu dovoljno iskorišteni te pronalaženju novih načina uključivanja različitih sudionika u turizmu radi stvaranja novih turističkih proizvoda. Cilj Istre Inspirit je aktivno umrežavati svu zainteresiranu javnost na zajedničkom djelovanju u kreiranju turističke ponude destinacije. 2015. godine imali su priliku predstaviti svoje doživljaje nakon čega su uvršteni u sto najboljih turističkih priča na svijetu u priznatom izdanju Svjetske turističke organizacije: *Tourism stories*. Na festivalu *Scottish International Storytelling* predstavili su Istru i Hrvatsku u listopadu 2017. godine. Poznati su kao bitan proizvod kulturnog turizma te su do sada nagrađeni nagradama za najkreativniji turistički proizvod. Neke od njih su: nagrada za najbolji kreativni program hrvatskog poslovnog turizma 2012. godine, *Simply the best* – nagrada dodijeljena od strane UPHE i časopisa *Way to Croatia* za kreativni i inovativni pristup oblikovanju turističke ponude za 2012. godinu., *Golden Zoom Awards* za najbolju marketinšku kampanju turističke destinacije koja im je dodijeljena u sklopu *Travel Zoom* konferencije u Sloveniji na Bledu, *Creative Tourism Award* nagradu za najkreativniji doživljaj u 2014. godini koju joj je dodijelila međunarodna organizacija *Creative Tourism Network* iz Barcelone, i druge (Ibid., preuzeto 09.06.2019.)

Projekt Istra Inspirit dobar je primjer kako nešto što se dogodilo u prošlosti, odnosno mit i legendu, iskoristiti i pretvoriti u nešto inovativno i kreativno te tako na dobar način upotpuniti kulturno-turističku ponudu na mjestima koja nisu toliko razvijena u turističkom pogledu. Pružaju autentičan proizvod koji će zasigurno kroz neko vrijeme privući sve više i više posjetitelja.

4.1. Predstave u izvedbi Istre Inspirit; Legenda o trnoplesarima i Svetom Nicoferu

Za sada, kroz sedam godina rada, Istra Inspirit, organizirala je preko 700 izvedbi. Poznati su po izvedbama Crispa, Spacia, Julsa Verna; bijeg iz Kaštela, Iustitie, Morganovog blaga, Buzeta po starinski Vještice Mare, Rudarske Republike, Svjetionika ljubavi, Vodnjanskih štorija, Kupelwiesera na Brijuima i legende o trnoplesarima. (Istra Inspirit, <https://www.istrainspirit.hr/>, preuzeto 01.07.2019.)

Legenda o Trnoplesarima govori o tome kako su stanovnici Pićna dobili svoj nadimak trnoplesari te koja je njihova povezanost sa Svetim Nicoferom. Sveti Nicofer je kao već stari biskup živio u siromaštvu sam sa svojim nevodama³ s kojima je u hladnim danima dijelio krevet. Protivnici su ga pred Papom zbog toga klevetali i govorili da sa njima živi u grijehu. Zbog toga je pozvan u Rim kako bi se opravdao pred vrhovnim crkvenim poglavarom. Prije nego što je otišao na put, prokleo je svoje protivnike riječima: „*Neka bos! plešu po trnju dok se ne pokaju*“. Tako je nastao izraz trnoplesari. Nicofer je na put krenuo vlastitim magarcem, međutim magarca je zaklao vuk, a Nicofer je tada natjerao vuka da ga nosi ostatak puta. Prolazio je kroz sušne krajeve i kada bi svojim štapom udario u tlo na tim bi se mjestima stvorili izvori vode. Umoran od puta stigao je do Kopra te je položio svoj kaput na površinu mora i stigao na zapadnu obalu Jadrana. Stupivši pred Papu, objesio je mokr kaput na zraku kako bi ga sunce osušilo, a kaput je ostao visjeti. Vidjevši to, Papa je odbacio sve optužbe koje su bile upućene Nicoferu (Njegovan, 2011;39).

U 4. stoljeću Konstantin Veliki htio je sagraditi crkvu Svetom Nicoferu u kojoj bi smjestio njegove posmrtno ostatke. Kao mjesto gradnje odabrao je onu lokaciju na kojoj će se zaustaviti lađa s njegovim posmrtnim ostacima, a to se dogodilo uz jednu strmu padinu na zapadnoj obali Istre. Zbog nemogućih uvjeta gradnje, car je odlučio škrinju s njegovim ostacima staviti na magarca te izgraditi crkvu tamo gdje se zaustavi magarac. Magarac se zaustavio u Pićnu te je tako nastala Pićanska biskupija koje je ukinuta 1788 (Ibid., 2011;11). Trajanje ovakve izvedbe traje oko sat i pol, a osim kazališne izvedbe uključuje i dječji kutak, gastro program Nicoferski zalogaj.

³ Naziv za sestrinu kóer u čakavskom narječju

4.2. Projekt Živa Štrigarija

Živa Štrigarija – Živa Coprnija projekt je između Slovenije i Hrvatske čiji je cilj aktivno njegovati bajoslovnu baštinu Pohorja (Slovenija) i Istre kroz razvoj određenih novih kulturno-turističkih proizvoda. Neki od njih su:

1. *„Ruta Putevima Žive štrigarije Pohorja i Istre,*
2. *Slikovnica Priče Pohorja i Istre,*
3. *Digitalni vodič,*
4. *Festival Štrigarija,*
5. *Autohtoni suveniri.*.,(Općina Pićan, <https://www.pican.hr>, preuzeto 01.07.2019.).

Obrađivana područja Pohorja i Istre uglavnom su koncentrirana na sportskom i morskom turizmu, posjet je vezan uz određeno godišnje doba, a izvan sezone oba područja imaju nedovoljnu ponudu. Pohorje, kao i Istra bogati su raznovrsnom prirodnom i kulturnom baštinom, budući da pohorske šume i istarska unutrašnjost prema legendama nude dom mnogim bajoslovnim bićima koje tvore osnovu za brojne priče. Ovakav tip baštine nudi potencijal za upotpunjavanje turističke ponude, međutim zbog premalo znanja o oblikovanju inovativnih proizvoda nematerijalne baštine prijete joj nestanak i zaborav. Uz to, lokalno stanovništvo nije dovoljno svjesno značaja jedinstvene bajoslovne baštine, kao ni potrebe za njezinim očuvanjem. Projekt Živa štrigarija bavit će se razvojem inovativnog, integriranog, prekograničnog kulturno-turističkog proizvoda Živa štrigarija Pohorja i Istre. Posjetiteljima će pružiti inovativne načine doživljavanja područja prirodne i kulturne baštine te će obogatiti ponudu ovih područja (Ibid, preuzeto 01.07.2019.). Partner projekta je i Istra Inspirit koja će svojim predstava upotpuniti cjelokupni doživljaj.

Skupa s kolegama sa studijskog smjera, u sklopu terenske nastave, imala sam priliku posjetiti Pićan te sudjelovati u osmišljavanju interpretacijskog centra za ovaj projekt. Projekt su nam predstavilo doc. dr. sc. Mladen Rajko i Elis Baćac iz Općine Pićan, a cilj nam je bio osmisliti njegov izgled, funkcioniranje, slogan te odgovarajuće aktivnosti s naglaskom na osvješćivanje lokalnog stanovništva o važnosti nematerijalne kulture.

4.3. Općina Svetvinčenat i Istra Inspirit; Vještica Mare

Istra Inspirit u suradnji s općinom Svetvinčenat organizira kazališnu priredbu o Vještici Mare. Tamo je 1632. spaljena Mare Radolovich, travarka, koja je bila optužena od svojih sugrađana da je vještica i da je sklopila ugovor s vragom. Također, u nekim izvorima piše da je bila ljubavnica plemenitašu iz obitelji Grimanni pa da su je zbog toga spalili. Iako je Mare pomagala svojim sugrađanima i liječila ih pomoću svojih trava, oni su je jednoglasno optužili i pustili je da gori na lomači upravo u dvorištu kaštela Grimani-Morosini (Njegovan, 2011;24).

Osim kazališne priredbe doživljaj uključuje piće dobrodošlice, razgled kaštela Grimani – Morosini, prezentaciju starih zanata, degustaciju autohtonih proizvoda, glazbeni sastav Nešpula i pučku večeru i piće (Istra Inspirit, <https://www.istrainspirit.hr/>, preuzeto 05.07.2019.). Na temelju legende o vještici Mare postoji i njezina kuća u Svetvinčentu. Ona posjetiteljima nudi virtualno putovanje i upoznavanje s legendom. Vještičinu priču priča upravo njezin duh koji posjetitelje vraća u prošlost. Stavlja posjetitelje u glavnu ulogu u bitci za obranu kaštela, kojeg će braniti virtualnim streličarstvom. Pomoću VR naočala posjetitelji će moći i sudjelovati u potrazi za izgubljenom opremom nepoznatog konjanika te će biti u mogućnosti vratiti se u prošlost.

Slika 2. Vještica Mare u izvedbi Istre Inspirit (Istria Experience, <https://www.istriaexperience.com/hr>, preuzeto 05.07.2019.)

ZAKLJUČAK

Turističke manifestacije su u zadnje vrijeme postale sve važniji način za stjecanje prednosti i ostvarivanje različitih ekonomskih i socijalnih ciljeva za mnogo turističkih destinacija. Imaju sve važnije mjesto u suvremenom turističkom proizvodu i postaju sve bitniji faktor kod izbora turističke destinacije. Da bi postale dio turističke ponude, moraju privući goste koji nisu dio lokalne zajednice.

Valorizacijom tradicijske baštine kroz turističke manifestacije stvara se prilika za korištenjem tradicijskog nasljeđa u funkciji razvitka turizma, a time i gospodarskog i ekonomskog razvoja turističke destinacije. Tradicijska baština svojim sadržajima upotpunjuje turističku ponudu, dok turizam s druge strane osigurava sredstva za održiv razvoj, očuvanje i njezinu zaštitu. Iako se turizam i kulturna baština nadopunjavaju, pretjerana turistifikacija kulturnih manifestacija može dovesti do gubitka lokalnog identiteta, do gubitka autohtone kulture destinacije te do nezadovoljstva lokalnog stanovništva. Valorizacijom tradicijske baštine, i uključivanjem iste kroz manifestacije trebao bi se utvrditi stvarni potencijal njihovog korištenja kroz turizam.

Značenje nematerijalne kulturne baštine prepoznato je u kontekstu formiranja identiteta lokalnih zajednica, a samim time i osnaživanju konkurentske prednosti destinacija. Istra, kao turistička regija, ima veliki potencijal za razvoj tradicijskih manifestacije zbog svoje bogate tradicije i kulture. Uvijek postoji mogućnost i za razvojem novih tradicijskih manifestacija koje bi još više obogatile njezinu ponudu. Osim toga, organizacije zadužene za nematerijalnu kulturnu baštinu trebale bi jačati svijest o njezinoj važnosti te poticati nove kreativne potencijale i ideje.

LITERATURA

a) knjige:

1. Čavlek, N., Vukonić, B. (2001): *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb
2. Dadić M., (2014): *Istraživanje kulturnog turizma*, Redak, Split
3. Getz, D. (2008): *Event tourism: Definition, evolution, and research*, Elsevier, Tourism Management, Canada
4. Gržinić J., Vodeb K. (2015.) *Cultural tourism and destination impacts*, Sveučilište Juraj Dobrila, Pula
5. Jelinčić, D. A. (2008): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb
6. Mrkić – Modrić S. (2004.) *Melodije Istre i Kvarnera*, Adamić: Melody, Rijeka
7. Njegovan I., (2011.), *Mitovi i legende Istre i Kvarnera*, List, Rijeka
8. Richards B. (1992.), *Marketing turističkih atrakcija, festivala i posebnih događanja*, Pitman Publishing, London
9. Živković Z. (2013.), *Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo*, Ministarstvo kulture; Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb
10. UNWTO (2019.), *UNWTO Tourism Definitions*, UNWTO, Madrid

b) članci:

1. Gortan – Carlin I. P., Orlić I. (2014.) *Ponuda i potražnja autentičnosti u glazbenoturističkom doživljaju Istre: ceste glazbenotradicijskih manifestacije*, Problemi sjevernog Jadrana No. 13, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 10.06.2019.)
2. Gredičak T., (2015.) *Tourism and culture in function of local economic development*, Podravina; časopis za multidisciplinarna istraživanja, Vol. 14 No.27, Zagreb. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 01.07.2019.)
3. Hobsbom E., (2002.) *Izmišljanje tradicije*, Cambridge University Press, Cambridge. Dostupno na: <https://www.scribd.com> (pristupljeno 01.07.2019.)
4. Jovičić, D., Ivanović, V. (2006): *Tourism and Sustainable Development in Europe: present status and perspective*, 18 Biennial International Congress, Opatija. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 26.05.2019.)

5. Kombol – Pančić T., (2006.) *Kulturno nasljeđe i turizam*, Zavod za znanstveni rad HAZU, No. 16-17., Varaždin. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 01.07.2019.)
6. Mišković D., (2008.) *Kulturna baština kao resurs Istarske županije – Heart of Istria*.
7. Nikočević L., (2003.) *Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima*, Informatica museologica, Vol. 34 No 3-4, Etnografski muzej Istre, Pazin. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 03.08.2019.)
8. Nikočević L., (2012.) *Kultura ili baština?*, Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Vol. 42 No. 35, 2012., Etnografski muzej Istre, Pazin. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 03.08.2019.)
9. Oklobdžija S.,(2015.) *The Role of Events in Tourism Development*, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Srbija
10. Šegavić Čulig I. (2005.) *Oživljena povijest (living history) kao metoda interpretacije baštine*, Informatica museologica, Vol. 36 No. 3-4, Karlovac. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 05.06.2019.)
11. Šojat-Bikić, M. (2011); *Hrvatska tradicijska baština online: stanje i mogućnosti*, Zagreb. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 23.04.2019.)
12. UNESCO (2003.) *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*, Pariz. Dostupno na: UNESCO Digital Library, <https://unesdoc.unesco.org/home> (pristupljeno 11.04.2019.)
13. Vrzić Z., Doričić R. (2014.) *Language contact and stability of basic vocabulary: croatian loanwords for body parts in vlashki/zheyanski (istro-romanian)*, Fluminensia; časopis za filološka istraživanja, Vol. 26 No.2, Rijeka. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 14.07.2019.)
14. Vinšćak T.(1999.) *Iz tradicijske baštine središnje Istre*, Zagreb. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 13.06.2019.)
15. Žaper A., (2004.) *Kulinarstvo – dio kulture življenja i duhovne baštine u Hrvatskoj turističkoj ponudi*, Znanstveni časopis za more i pomorstvo 'Naše more', Vol.51 No.5-6, Dubrovnik. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/> (pristupljeno 15.07.2019.)

c) internetski izvori:

1. Giostra, <http://giostra.info/>, pristupljeno 05.07.2019.
2. Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/>, pristupljeno 09.04.2019.

3. Istrapedia, <http://istrapedia.hr/> , pristupljeno 25.02.2019.
4. IstraInspirit, <https://www.istrainspirit.hr/projekt/>, pristupljeno 09.06.2019.
5. KulTourSpirit – Revitalizacija kulturne baštine putem Inspirit iskustva, <https://www.pazin.hr/>, pristupljeno 12.17.2019.
6. LegendFest – The Festival of Legends, Myths and Stories, <http://legendfest.hr/>, pristupljeno 29.04.2019.
7. Melodije Istre i Kvarnera, <https://www.festivalmik.com/hr>, pristupljeno 27.06.2019.
8. Općina Pićan, <https://www.pican.hr/>, pristupljeno 01.07.2019.
9. Registar kulturnih dobara, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=371133915>, pristupljeno 27.07.2019.
10. UNESCO Digital Library, <https://en.unesco.org/>, pristupljeno 25.02.2019.

POPIS PRILOGA

1. Slika 1. Glazbeni instrument sopile (Izvor: <http://www.gajde.com/>, preuzeto 25.02.2019.)
2. Slika 2. Vještica Mare u izvedbi Istre Inspirit (Istria Experience, <https://www.istriaexperience.com/hr>, preuzeto 05.07.2019.)

SAŽETAK

Tradicijska baština bitan je dio nacionalne kulturne baštine, te ima važnu ulogu pri stvaranju lokalnog identiteta. Da bi se očuvala i zaštitila potrebno ju je valorizirati, a jedan od mogućih načina valorizacije je kroz turističke manifestacije. Valorizacijom tradicijske baštine kroz turističke manifestacije moguće je očuvati i promovirati tradiciju i kulturnu baštinu, unaprijediti život lokalnog stanovništva, ali i privući turiste. Također, stvara se prilika za korištenjem tradicijskog nasljeđa u turističke svrhe, što je samim time i prilika za gospodarski razvoj destinacije. S obzirom da su tradicijske manifestacije svojim sadržajem jedinstvene, smatra se da mogu zadovoljiti potrebe posjetitelja.

Turističkom valorizacijom tradicijske baštine određene destinacije imaju priliku ostvariti jedinstvenu konkurentsku prednost na tržištu te privući određeni dio gostiju. Istra, kao turistička regija obiluje mnogim kulturno-povijesnim i tradicijskim atraktivnostima koje se nedovoljno valoriziraju kroz njezinu turističku ponudu. Pojedini tradicijski obrti i manifestacije potpuno su nestali, dok su drugi postali dijelom regionalnog identiteta. Kroz brojne festivale, običaje, legende, tradicijsku kuhinju i općenito sam način života, Istra ima veliki potencijal za razvoj tradicijskog odnosno kulturnog turizma.

Ključne riječi: manifestacije, tradicijska baština, valorizacija, kulturno-povijesno nasljeđe, kulturni turizam

SUMMARY

Traditional heritage is an essential part of national cultural heritage and plays an important role in creating a local identity. In order to preserve and protect it, it needs to be valorized, and one of the possible ways of valorization is through tourist manifestations. By valorizing traditional heritage through tourist events, it is possible to preserve and promote tradition and cultural heritage, enhance the lives of the local population, but also attract tourists. It also creates an opportunity to use traditional heritage for tourism purposes, which is an opportunity for economic development of the destination. Given that the traditional manifestations are unique in content, it is considered that they can meet the needs of visitors.

With the tourist valorization of traditional heritage, certain destinations have the opportunity to gain a unique competitive advantage in the market and attract a certain number of guests. Istria, as a tourist region, has many cultural, historical and traditional attractions that are under-valued through its tourist offer. Some traditional crafts and manifestations have completely disappeared, while others have become part of a regional identity. Through numerous festivals, customs, legends, traditional cuisine and the lifestyle in general, Istria has great potential for the development of cultural tourism.

Key words: manifestations, traditional heritage, valorization, cultural and historical heritage, cultural tourism